

УДК 342.5+35.078.3

ПАНЧЕНКО Валентина Миколаївна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій як потужних інструментів для роботи з даними, інформацією та знаннями суттєво прискорив суспільні трансформації, які були передбачені ще у 60-х роках минулого століття видатними ученими філософами, соціологами та політологами. Йдеться про теорії постіндустріального суспільства (Д.Бел), інформаційного суспільства (Й.Масуда, О.Тоффлер, М.Маклюен) та суспільства, заснованого на знаннях (В.Вернадський, П.Дракер, Ф.Махлуп). Цими теоріями передбачалося, що у стратегічній перспективі певна група країн суттєво підсилить свою роль у світових процесах за рахунок пріоритетного виробництва і використання новітніх знань, підвищивши тим самим якість та безпеку життя своїх громадян. Інша група країн, які не оволодіють цими вміннями та інструментами, стануть більш залежними від першої групи і будуть розраховуватися з нею за блага цивілізації дешевою робочою силою, природними ресурсами, екологічними квотами та іншими складовими своєї національної безпеки [1].

Діяльність розвідувальних органів безпосередньо пов'язана з інформаційною діяльністю, а тому є чутливою до зазначених змін. В умовах становлення суспільства знань украй важливим для забезпечення національної безпеки будь-якої країни та збереження конкурентоспроможності її розвідувальних органів є врахування нових умов суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою цього дослідження свідчить, що питання нових вимог до якості розвідувальної інформації в умовах суспільства

знань раніше не вивчалися. Деякі сучасні дослідники присвятили свої роботи питанням впливу інформаційних технологій на суспільні відносини [2-5]. О.Доронін [6], В.Дудихін [7] розглядають питання ролі розвідувальної інформації у комерційній діяльності.

Окремо слід звернути увагу на дослідження В.Плета [8], в якому детально та доступно розкриваються особливості інформаційно-аналітичної діяльності розвідувальних органів, якісні властивості розвідувальної інформації тощо. Водночас автор цієї роботи не вивчав питання ролі розвідувальних органів та якості розвідувальної інформації з урахуванням сучасних суспільних перетворень.

Отже, **метою статті** є визначення концептуальних вимог до якості розвідувальної інформації в умовах суспільства знань та особливостей, які необхідно враховувати розвідувальним органам уже сьогодні, аби бути готовими до майбутніх суспільних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Головним доказом тому, що сучасне суспільство стало інформаційним, може бути той факт, що предметом торгівлі сьогодні є не товари, а бренди. Це означає, що, наприклад, купуючи в інтернет-магазині два столики для ноутбука від різних виробників із різних країн за різну ціну, може виявитися, що ви придбали абсолютно однакові за формою та функціями гаджети, зроблені у Китаї, різниця між якими полягатиме лише у назві бренда: на одному буде напис "Maххtro", а на іншому – "UFT".

Ознакою інформаційного суспільства також можна вважати визнання за результатами опитування експертів у 2013 році на Всесвітньому економічному форумі у Давосі ін-

формаційної нерівності (між розвиненими країнами та рештою світу та всередині країн між різними верствами населення) однією із найбільш серйозних проблем людства, поряд із економічною та цифровою нерівністю [9].

Як свідчить аналіз наукових публікацій [2-5], говорити про появу суспільства знань або суспільства, що засноване на знаннях, поки що передчасно.

Так, усі типи суспільства, які еволюціонували протягом історії людства, характеризувалися розробленням і використанням нових знань для забезпечення власного розвитку. Але, починаючи із 80–90-х років минулого століття, можна відзначити нові якісні риси у цьому процесі. Людство опанувало засоби перетворення інформації в цифрову форму, створило великі сховища для її збереження, оволоділо передаванням її на відстані за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, що зумовило виникнення принципово нової взаємодії між людьми. Починаючи із другої половини 90-х років, інформація почала відігравати роль товару, який можна купити і продати. Але водночас на сьогодні вона ще не стала достатнім ресурсом для гармонійного розвитку суспільства, а лише подібно до “сировини” обробляється перед використанням. Суспільство такого типу має назву інформаційного. Воно характеризується масовим розробленням інформації, інформація вважається найбільш цінним ресурсом, а її доступність є одним із найбільш важливих принципів суспільної взаємодії. Отже, інформаційне суспільство ґрунтується на інформаційних технологіях та обміні інформаційними товарами у світовому масштабі.

Таке суспільство почало забезпечувати високий економічний розвиток окремих країн та транснаціональних компаній, але не гарантує якість і безпеку життя своїх членів, оскільки інформаційна нерівність призводить до поглиблення нерівності економічної. Відтак, виникає гостра потреба у напрацюванні й дотриманні як у глобальному масштабі, так і у межах окремих країн, чітких правил, які б стали політичними та економі-

чними інструментами розвитку суспільства на благо людей, забезпечуючи належну якість і безпеку їх життя, а не сприяли б скороченню цих фундаментальних цінностей.

Концепція формування суспільства нового типу з'явилася на рубежі століть, коли інформація стала набувати якісно нової форми – гармонізованих знань, які дають змогу подолати внутрішні та зовнішні суперечності у суспільстві. Така форма суспільства дозволяє людині перейти до масового виробництва нових знань із використанням потужних інструментів, якими є інформаційно-телекомунікаційні технології, і тому отримала назву суспільства, заснованого на знаннях, або суспільства знань.

На відміну від інформаційного суспільства, суспільство знань має на меті досягнення пізнавальних результатів, а не технологічних. Суспільство такого типу має принципово нові виміри, якими, крім технологічного, є соціальний, духовний, етнічний і політичний. Невід'ємними його компонентами мають стати нові міждисциплінарні знання, які генерують наукові та суспільні інститути, підготовка висококваліфікованих кадрів, створення додаткових багатств на базі економіки знань і формування на цій основі інтегрального вектора розвитку суспільства, спрямованого на підвищення якості та безпеки життя всіх його членів. Логіка цих міркувань полягає у тому, що вільний доступ до знань та їх спільне використання сприятимуть зміцненню відкритих громадських інститутів та толерантному діалогу. У такому суспільстві однією із найбільших цінностей є навчання та уміння ефективно використовувати інформацію, а інформаційні технології сприятимуть постійному оновленню особистої та професійної компетенції.

З огляду на викладене можемо дійти таких висновків: на сьогодні суспільство знань є швидше ідеальною моделлю, аніж реальним буттям; між інформаційним суспільством та суспільством знань існують принципові відмінності. Чи означає це, що у суспільстві знань з'являться принципово нові вигоди до розвідувальної інформації?

Для того, щоб дати відповідь на це питання, необхідно звернутися до сутності понять “інформація” та “знання”. На наш погляд, відмінності між цими поняттями найкраще відображає модель DIKW (англ. *data, information, knowledge, wisdom* – дані, інформація, знання, усвідомлення).

Відповідно до цієї моделі дані – це факти, представлені числами, символами і сигналами. Вони просто існують, й існують у будь-якій формі, придатній для використання або ні.

Інформація – це інтерпретовані факти, тобто певним чином упорядковані дані, залежно від завдань, потреб та знань суб’єкта, що їх обробляє. Так, різні суб’єкти (організації, особи тощо) можуть мати у своєму розпорядженні одні і ті ж дані, проте інформація, яку вони здобудуть із цих даних, може бути різною залежно від їх освітнього, вікового, соціального, професійного статусу, а також мети використання (для підвищення загальної ерудиції, вирішення наукових, технічних, виробничих, комерційних завдань). Дані, які для одного суб’єкта будуть виглядати цілком точними та повними, для іншого – можуть виявитися хибними та розрізненими. Тому вважати, що інформація, здобута із певних даних, є точним їх відображенням, є помилкою.

Отже, інформація завжди має суб’єктивний характер. Так, основними характеризуючими властивостями розвідувальної інформації є: новизна, своєчасність, повнота, точність, відповідність цілям, достовірність, доступність сприй-

няття. Деякі науковці додатково виокремлюють такі важливі характеристики розвідувальної інформації, як затрати часу на її здобування, ознайомлення з інформацією, об’єктивність, важливість (потребує невідкладного реагування, мають важливе значення для національної безпеки, безпосередньо не впливає на стан безпеки).

Інформація стає знаннями, якщо вона не містить невизначеності і має закономірний характер. Отже, знання – це відібраний, у певний спосіб отриманий, упорядкований, оформлений набір інформації, який може неодноразово використовуватись для ухвалення рішень. Знання не допускають суб’єктивності, оскільки формуються на основі багаторазово перевірених фактів. Водночас, навіть стійкі знання про об’єктивні закони природи достовірні доки, поки у результаті досліджень не отримані нові знання (наприклад, закони І.Ньютона). Таким чином, знання характеризуються ще й тим, що мають великі терміни морального зношення.

Усвідомлення – це прикладні знання, завдяки яким формуються правила для породження знань (наприклад, першокласник має знання, що $2 \times 2 = 4$, але обчислити 342×45 не зможе, оскільки не знає правил, за якими виконується множення). Тобто усвідомлення дає змогу виявляти закономірності і відповідає на питання, як правильно і де застосувати знання.

У загальному вигляді модель DIKW може бути відображена таким чином (рис. 1).

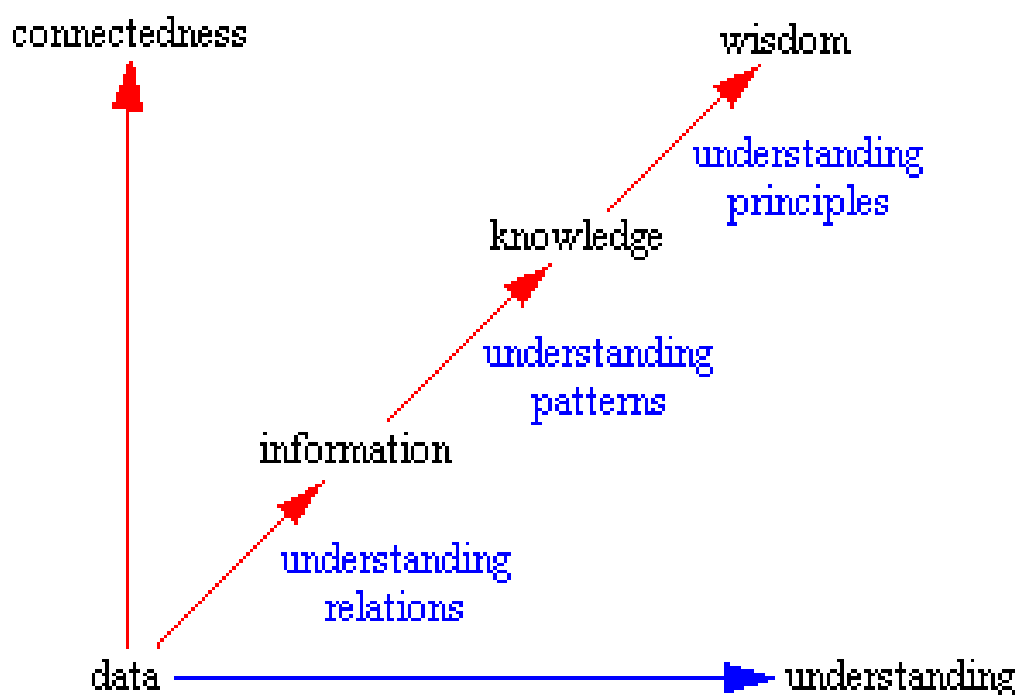

Рис. 1. Модель DIKW [10]

Отже, за формою дані – це сигнали і символи, зручною моделлю подання яких є таблиці. Інформація завжди структурована, суб’єктивна і функціональна. Модель, яка найкраще відповідає інформації, – це графік (діаграма). Знання – це процедура або процес, найзручнішою моделлю подання для

якого є граф. Усвідомлення дає змогу формувати пропозиції, що робити. На наш погляд, моделлю усвідомлення є нейронна мережа, оскільки вона допомагає зрозуміти правила. Приклад даних, інформації, знання та усвідомлення наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Приклад даних, інформації, знання та усвідомлення

Дані	ВВП України у 2012 році становив 176,3 блн дол.
Інформація	Порівняно з 2011 роком у 2012 році ВВП України зріс на 6,7%
Знання	За умови збереження попередньої тенденції у 2013 році очікується зростання ВВП України на 2,2%
Усвідомлення	Враховуючи стабільне зростання ВВП України, інші фінансові показники, а також тенденцію до зниження рівня корупції, вважаємо можливим здійснювати інвестиції в економіку України

Розглянувши особливості сутності понять “інформація” та “знання”, доходимо такого висновку: у суспільстві знань дані залишаться даними із притаманними їм властивостями, інформація інформацією, а знання знаннями. Незмінними в умовах суспільства знань залишаться й основні властивості розвідувальної інформації: новизна, своєчасність, повнота, точність, відповідність

цілям, доступність сприйняття. Що може змінитися в умовах суспільства знань?

Обсяг даних продовжуватиме зростати, вони ставатимуть дедалі доступнішими (відкритими). Так, якщо кілька років назад інтернет був джерелом лише суспільно-політичних даних, то з появою соціальних сервісів загальнодоступною стали дані про особу. Тому в умовах суспільства знань пос-

тане питання не як здобути інформацію, а як із здобутих даних отримати інформацію.

Як вирішити проблему зростання обсягів даних?

По-перше, оскільки тенденція зростання обсягу даних зумовлена бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, то і вирішення цієї проблеми полягає у застосуванні технологій оброблення інформації, які мають орієнтуватися на отримання знань.

На нашу думку, на сьогодні успішно зарекомендували себе інформаційні системи, які ґрунтуються на різних формах подання знань:

1. Експертні системи, які містять дані та правила, за якими ці дані обробляються. Наприклад, відомо, що жінки протягом робочого часу мають багато короткотривалих розмов по телефону, в той же час у вихідні дні та у вечірні години їх розмови тривають дов-

го. Чоловіки не спілкуються довго по телефону. Використавши це правило, та зібравши дані про телефонні розмови злочинця в експертній системі, можна встановити його стать [11].

2. Вікі-проекти дають змогу накопичувати енциклопедичні знання. Крім того, цікаву інформацію можна здобути шляхом аналізу даних про мову, якою редагуються статті різномовних версій Вікіпедії, про статті, які викликають найбільше дискусій у відповідній країні, тобто часто редагуються. Онтологічні системи, які допомагають накопичувати знання, виявляти приховані зв'язки між об'єктами різної природи. Приклад застосування графа для відображення онтологічно орієнтованої моделі об'єктів (бізнесменів, політиків, політичних та фінансових організацій, повідомлень) у суспільно-політичних новинах про Україну подано на рис. 2.

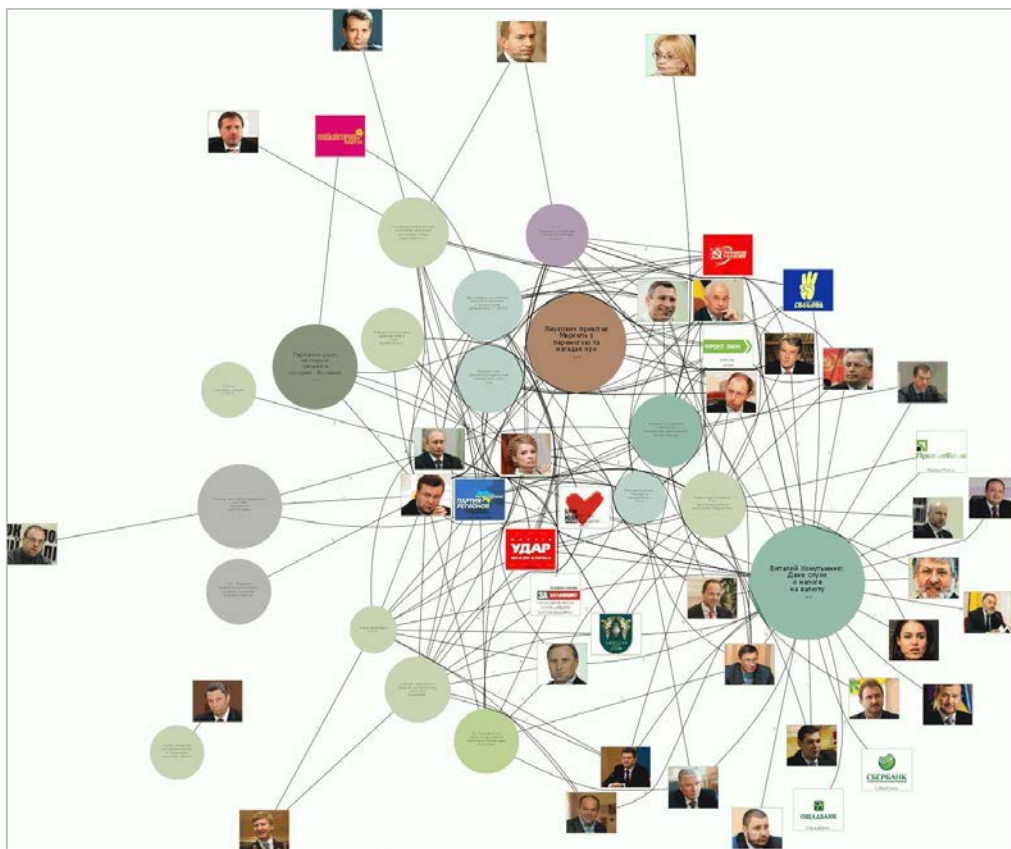

Рис. 2. Приклад застосування графа для відображення онтологічно орієнтованої моделі об'єктів у суспільно-політичних новинах про Україну [12]

По-друге, безперервне навчання та перетворення інформації у знання мають стати ключовими компетенціями фахівця, який буде працювати з розвідувальною інформацією у новому суспільстві – суспільстві знань. Здатність орієнтуватися у потоці інформації, когнітивні властивості, критичність мислення, яка дозволяє відрізнити корисну інформацію від “шуму”, набуватимуть все більшого значення.

Так, на відміну від матеріальних товарів, інформацією можна поділитися із всім світом через інтернет майже безкоштовно. Дехто вбачає в інтернеті систему нового суспільно-політичного ладу – демократичну, горизонтально структуровану, самоорганізовану, неієрархічну, відкрити та інтерактивну. Проте зростання комунікаційної мережі саме по собі не сприятиме створенню суспільства знань. У той час, як ціна репродукції інформації може бути низькою, репродукція знань є більш дорогим процесом, оскільки досить складно визначити мінімально необхідний обсяг знань для передачі їх іншим суб’єктам. Крім того, процес ефективного засвоєння знань потребує часу. Тому в умовах суспільства знань можливість навчання протягом усього життя стане найважливішою вимогою до фахівця у сфері аналізу інформації. Сучасні системи освіти з їх традиційним підходом до незмінності навчальних курсів стануть не достатніми для задоволення потреб

суспільства знань. Отже, доцільно створювати можливості для постійного підвищення кваліфікації на усіх етапах професійного становлення.

Висновки. На сьогодні відбувається формування нового типу суспільства – суспільства знань. Передбачається, що завдяки знанням людство зможе подолати конфлікти та суперечності, і спрямувати свій потенціал на розвиток – духовний, економічний, технологічний. Відтак, суспільство знань поставить нові завдання перед розвідувальними органами, основним контекстом яких буде здобування розвідувальної інформації в інтересах безпеки (гармонійного розвитку, соціального захисту, поліпшення добробуту тощо) населення власної країни за рахунок отримання нових знань, а не шляхом перерозподілу ресурсів (сировинних, людських, інформаційних) інших країн.

Таким чином, в умовах суспільства знань розвідувальні органи мають спрямовуватися на отримання знання як основної форми розвідувальної інформації, що виступатиме ключовою вимогою до її якості. З метою реалізації цього завдання доцільно вже сьогодні впроваджувати у діяльність розвідувальних органів інформаційні системи, засновані на знаннях, та створювати систему підготовки кадрів для розвідки, за якої забезпечується формування ключової компетенції – перетворення інформації у знання.

Список використаних джерел

1. Шлях до суспільства, заснованого на знаннях [Електронний ресурс] // Сайт НТУУ “КПІ”. – Режим доступу : <http://kpi.ua/605>.
2. Опенков М.Ю. Хакни будущее: введение в философию общества знаний / М.Ю.Опенков. – М. : МОО ВПП ЮНЕСКО “Информация для всех”, 2007. – 128 с.
3. Савченко И.В. Информационное общество или общество знаний? [Электронный ресурс] / И.В.Савченко // Современные наукоемкие технологии. – Режим доступа : http://www.rae.ru/snt/?section=content&op=show_article&article_id=5081.
4. Програмні засади розбудови суспільства знань: світовий досвід для України [Електронний ресурс] // Сайт Національного інституту страте-

гічних досліджень. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/may/9.htm>.

5. Ефременко Д.В. Концепция общества знания как теория социальных трансформаций: достижения и проблемы [Электронный ресурс] / Д.В.Ефременко // Вопросы философии. – Режим доступа : http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=91&Itemid=52.

6. Доронин А.И. Бизнес-разведка / А.И.Доронин. – 2-е изд. – М. : Ось-89, 2010. – 704 с.

7. Дудихин В.В. Конкурентная разведка в Интернет / В.В.Дудихин. – М. : АСТ, 2004. – 229 с.

8. Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы / В.Плэтт – М. : Издательский Дом “Форум”, 1997. – 376 с.

9. Давос: “Глобальні ризики-2013” [Електронний ресурс] // Сайт UA Foreign Affairs. – Ре-

жим
http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-
dumka/view.

10. Bellinger G. Data, Information, Knowledge, and Wisdom [Електронний ресурс] / G.Bellinger, D.Castro, A.Mills // Сайт "System Thinking". – Режим доступу : <http://www.systems-thinking.org/dikw/dikw.htm>.

11. Бовсуновский В. Мир без секретов: что о нас знают спецслужбы / В.Бовсуновский // Вестн. – 2013. – 20 сентября. – С. 8-9.

доступу:

12. Общественно-политические новости: сюжетный паттерн [Электронный ресурс] // Сайт WisdomWell. – Режим доступа : [http://wwell.com.ua/wwell.php?ln=ru&date=20130910&h_menu=main&h_submenu=&sr=SBJ00000§ion_cold=""&msg_id=News/wwell_20130902_1115.xml](http://wwell.com.ua/wwell.php?ln=ru&date=20130910&h_menu=main&h_submenu=&sr=SBJ00000§ion_cold=).

Аннотация: В статье проанализированы основные свойства и особенности категорий данные, информация, знания, осознание. Исследуется роль разведывательных органов в обществе, которое основывается на знаниях. Определены глобальные тенденции современных общественных преобразований и их влияние на деятельность разведывательных органов.

Ключевые слова: модель DIKW, разведывательная информация, информационное общество, общество знаний.

Abstract: The article analyzes main attributes and features of data, information, knowledge and wisdom. The role and tasks of intelligence agencies in the knowledge-based society are discussed. The global trends of modern society transformation and their influence on intelligence agencies activity are determined.

Key words: DIKW model, intelligence, information society, knowledge-based society.

УДК 340:351.746.1

РАДОВЕЦЬКА Людмила Василівна

МІСЦЕ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. З інтенсивним розвитком науково-технічної революції та винайденням новітніх технологій сучасне суспільство постало перед новими загрозами, почали виникати нові сфери суспільних відносин, які потребують нормативного регулювання. Так, із розвитком новітніх інформаційних технологій почали формуватися нові галузі та інститути права, доповнюватися та змінюватися вже існуючі. Очевидно, що наукові теоретичні, науково-прикладні юридичні дослідження повинні не відставати від реалій сьогодення, розробляти і пропону-

вати нові шляхи, механізми вирішення практичних проблем для здійснення ефективної, передусім правозастосовної діяльності. Саме ідея громадянського суспільства, основоположною ознакою якої є існування вільних індивідів у різних сферах суспільного життя, наділених правами для задоволення своїх потреб, а його ефективними інструментами втілення цієї ідеї є створення й ефективне функціонування інститутів громадянського суспільства, з одного боку, як суб'єктів практико-прикладної діяльності у процесі забезпечення прав і свобод громадян, і, з ін-